

Arthur Golden
Memoriile unei
gheişe

Traducere din engleză de
OANA CRISTESCU

HUMANITAS
fiction

Nota traducătorului*

Într-o seară din primăvara lui 1936, pe când aveam paisprezece ani, tata m-a dus la un spectacol de dans în Kyoto, despre care îmi amintesc numai două lucruri. Primul este că tatăl meu și cu mine eram singurii occidentali din public: veniserăm din Olanda cu numai câteva săptămâni în urmă, așa că nu mă adaptasem încă la izolarea culturală, și o resimțeam foarte acut. Al doilea lucru este cât am fost de încântat că, după luni de studiu intensiv, acum înțelegeam fragmente de conversație în limba japoneză. Cât despre tinerele femei japoneze care dansau pe scena din fața mea, nu-mi amintesc nimic în afara imaginii fulgurante a unor chimonouri viu colorate. Cu siguranță nu aveam cum să știu că, într-un loc și într-un timp atât de îndepărtat ca New York-ul, aproape cincizeci de ani mai târziu, una dintre ele avea să-mi devină bună prietenă, ca apoi să-mi dicteze extraordinarele ei memorii.

Ca istoric, întotdeauna am privit memoriile ca pe o sursă. Memoriile oferă date nu atât despre memorialist, cât despre lumea acestuia. Diferă de biografii prin faptul că memorialistul nu poate avea niciodată perspectiva pe care un biograf o are în mod firesc. Autobiografia, dacă așa ceva există cu adevărat, e ca și când ai cere unui iepure să-ți spună în ce fel arată el însuși țopăind prin iarba câmpului. Cum ar putea el să știe? Pe de altă parte, dacă vrem să aflăm câte ceva despre câmpul pe care aleargă, nimeni nu este mai potrivit să ne lămurească — atâta vreme cât suntem conștienți că pierdem

* Această *Notă a traducătorului* apare în ediția Vintage Contemporaries, 1999. (N. ed.)

din vedere toate acele lucruri pe care iepurele nu e în măsură să le observe.

Spun toate acestea cu siguranța unui academician a cărei carieră s-a bazat pe astfel de distincții. Și totuși, trebuie să mărturisesc că memoriile dragei mele prietene Nitta Sayuri m-au făcut să îmi revizuiesc vechile concepții. Da, ea elucidează pentru noi secretul lumii în care a trăit — viziunea despre câmp a iepurelui, dacă vreți. Se prea poate să nu existe o povestire mai bună despre strania viață a unei gheișe decât cea pe care o oferă Sayuri. Dar ea ne dăruiește de asemenea o mărturie despre sine care este mult mai completă, mai exactă și mai captivantă decât lungul capitol despre viața ei din cartea *Glittering Jewels of Japan*, sau decât diversele articole din reviste care au apărut despre ea de-a lungul anilor. Se pare că, cel puțin în cazul de față, în care subiectul care se destăinuie este atât de neobișnuit, nimeni n-a cunoscut memorialistul mai bine decât memorialistul însuși.

Faptul că Sayuri s-a ridicat pe scara socială până la o poziție importantă a fost în mare măsură o chestiune de șansă. Și alte femei au dus vieți asemănătoare. Celebra Kato Yuki — gheișa care i-a furat inima lui George Morgan, nepotul lui J. Pierpont, și a devenit soția sa în exil, în primul deceniu al secolului XX — a dus poate o viață chiar mai neobișnuită decât Sayuri. Dar numai Sayuri și-a redat propria saga atât de amănunțit. Multă vreme am crezut că alegerea ei a fost doar o întâmplare fericită. Dacă ar fi rămas în Japonia, viața ei ar fi fost prea plină ca să cocheteze măcar cu ideea de a-și compune memoriile. Însă în 1956 circumstanțele au făcut-o să emigreze în Statele Unite. În ultimii patruzeci de ani de viață, a fost rezidentă a Turnurilor Waldorf din New York, unde și-a amenajat un elegant apartament în stil japonez la etajul 32. Chiar și aici viața ei a continuat în același ritm frenetic. Apartamentul ei a găzduit prezența a numeroși artiști, intelectuali și oameni de afaceri japonezi — chiar și miniștri, și câțiva gangsteri. Eu am cunoscut-o abia în 1985, când i-am fost prezentat de o cunoștință comună. Ca specialist în cultura japoneză, întâlнисem numele lui Sayuri, deși nu știam aproape nimic despre ea. Prietenia noastră s-a consolidat treptat, iar ea a început să se încreadă din ce în ce

mai mult în mine. Într-o zi am întrebat-o dacă ar accepta vreodată să-și spună povestea.

— Ei bine, Jakob-san, s-ar putea, dacă o scrii dumneata, mi-a răspuns.

Și așa ne-am început munca. Sayuri a spus limpede că voia să-și dicteze memoriile, nu să le scrie ea însăși, pentru că, mi-a explicat, era atât de obișnuită să discute față în față încât n-ar fi știut cum să procedeze dacă în cameră n-ar fi fost cineva care să asculte. Am fost de acord, iar manuscrisul mi-a fost dictat pe parcursul a optsprezece luni. Am devenit pentru prima oară cu adevărat conștient de dialectul din Kyoto pe care-l vorbea Sayuri — în care gheișele își spun *geiko*, iar chimonourile se mai numesc și *obebe* — în clipa în care am început să mă întreb cum voi reda nuanțele lui în traducere. Însă de la bun început m-am cufundat cu totul în lumea ei. În afara câtorva ocazii, ne întâlneam seara; printr-o veche obișnuință, acesta era momentul când mintea lui Sayuri era deosebit de vie. De obicei prefera să lucreze în apartamentul ei din Turnurile Waldorf, dar uneori ne întâlneam într-un separeu al unui restaurant japonez de pe Park Avenue, unde era bine cunoscută. În general, ședințele noastre durau câte două sau trei ore. Deși înregistram pe bandă fiecare întâlnire, secretara ei era prezentă pentru a transcrie dictarea, lucru pe care îl făcea cu multă acuratețe. Dar Sayuri nu vorbea niciodată reportofonului sau secretarei; întotdeauna mi se adresa mie. Când avea dubii încotro să se îndrepte, eu eram cel care o ghida. Mi se părea că sunt temelia pe care se sprijinea munca noastră și simțeam că povestea ei n-ar fi fost niciodată spusă dacă nu i-aș fi câștigat încrederea. Acum am înțeles că adevărul ar putea fi altul. Sayuri m-a ales ca secretarul său particular, fără îndoială, dar se prea poate să fi așteptat în continuare candidatul potrivit.

Ceea ce ne conduce spre întrebarea cea mai importantă: de ce a vrut Sayuri ca povestea ei să fie cunoscută? E adevărat că gheișele nu depun un jurământ al tăcerii în mod formal, dar existența lor este întemeiată pe convingerea tipic japoneză că ceea ce se petrece dimineața la birou nu are nimic de-a face cu ceea ce se petrece seara în spatele ușilor închise, iar cele două compartimente trebuie să rămână pentru totdeauna

separate și distincte. Gheișele pur și simplu nu își povestesc experiențele. Ca și prostituatele, omoloagele lor de clasă inferioară, gheișele se găsesc deseori în neobișnuita postură de a ști dacă o anumite persoană însemnată chiar își pune pantalonii ca orice om obișnuit. E probabil spre lauda lor că acești fluturi de noapte își iau în serios rolul de depozitari ai încrederii publice, însă în orice caz, gheișa care trădează această încredere se pune pe sine însăși într-o poziție de neconceput. Circumstanțele în care Sayuri și-a spus povestea au fost deosebite, pentru că nimeni din Japonia nu mai avea putere asupra ei. Legăturile ei cu țara natală fuseseră deja tăiate. Aceasta ne poate lămuri, cel puțin în parte, de ce nu se mai simțea constrânsă la tăcere, dar nu ne lămurește de ce a ales să vorbească. Mi-a fost teamă să pun întrebarea; dacă, cercetându-și propriile scrupule în această privință, s-ar fi răzgândit? Chiar și după ce manuscrisul a fost încheiat, m-am temut să o întreb. Abia după ce și-a primit avansul de la editor am simțit că pot risca să o întreb: de ce și-a dorit să-și povestească viața?

— Ce altceva să fac în timpul ăsta? a replicat ea.

Dacă motivele ei au fost într-adevăr atât de simple, îl las pe cititor să decidă.

Deși și-a dorit să i se scrie biografia, Sayuri a insistat asupra unor condiții. Voia ca manuscrisul să fie publicat numai după moartea ei și a mai multor bărbați care jucaseră roluri proeminente în viața ei. După cum am descoperit apoi, nici unul dintre aceștia nu i-a supraviețuit. Sayuri era foarte preocupată ca nimeni să nu fie pus într-o situație jenantă din cauza dezvăluirilor ei. De câte ori am putut, am lăsat numele neschimbate, deși Sayuri a ascuns identitățile anumitor bărbați chiar și față de mine, folosind convenția, des întâlnită printre gheișe, de a se referi la clienți printr-un epitet. Când va întâlni personaje ca Domnul Ninsoare — poreclă ce poate fi pusă pe seama mătreții lui abundente — cititorul care crede că Sayuri caută doar efectul comic îi înțelege greșit intențiile.

Când i-am cerut lui Sayuri permisiunea de a folosi un reportofon, am făcut-o doar ca să evit posibilele erori de transcriere ale secretarei ei. După moartea ei, anul trecut, am început să mă întreb dacă n-am avut cumva și alt motiv — și anume, să-i păstrez vocea, care avea o expresivitate cum

rar am întâlnit. De obicei vorbea pe un ton blând, așa cum e de așteptat din partea unei femei care și-a făcut o profesie din a încânta bărbații. Dar când dorea să dea viață unei scene în fața mea, vocea ei mă putea face să cred că în cameră sunt șase sau opt persoane. Uneori încă mai ascult casetele cu ea seara, în biroul meu, și-mi vine greu să cred că nu mai e în viață.

JAKOB HAARHUIS

Profesor Arnold Rusoff de istorie japoneză
Universitatea din New York

1

Să ne închipuim că noi doi am sta într-o încăpere liniștită, cu vedere spre grădină, sporovăind și sorbind din ceștile cu ceai verde, povestind ceva care s-a întâmplat cu multă vreme în urmă, iar eu ți-aș spune: „După-amiaza când l-am cunoscut pe cutare... a fost cea mai frumoasă după-amiază din viața mea și cea mai nefericită, în același timp”. Îmi imaginez că ai pune jos ceașca și ai întreba: „Ei bine, cum a fost de fapt? Cea mai frumoasă, sau cea mai nefericită? Pentru că nu se poate să fi fost amândouă!” În mod normal, aș râde singură de mine și ți-aș da dreptate. Dar adevărul e că după-amiaza când l-am cunoscut pe domnul Tanaka Ichiro a fost cea mai frumoasă și cea mai nefericită din viața mea. Îl găseam fascinant, în asemenea măsură încât și mirosul de pește al mâinilor lui era un fel de parfum. Dacă nu l-aș fi cunoscut, sunt sigură că n-aș fi devenit gheișă.

Nu m-am născut și nu am fost crescută pentru a deveni gheișă în Kyoto. Nici măcar nu m-am născut la Kyoto. Sunt fiica unui pescar din Yoroido, un orașel de pe coasta Mării Japoniei. În toată viața mea, n-am povestit la mai mult de o mână de oameni despre Yoroido, sau despre casa în care am crescut, sau despre mama și tatăl meu, sau despre sora mea mai mare — și cu siguranță n-am povestit nimic despre cum am devenit gheișă, sau ce înseamnă să fii gheișă. Cei mai mulți oameni preferă să-și păstreze fanteziile despre cum mama și bunica mea au fost gheișe, și cum am învățat să dansez de cum am fost înțărcată și așa mai departe. De fapt, acum mulți ani, tocmai îi turnam o ceașcă de ceai unui bărbat când el a menționat din întâmplare că fusese la Yoroido cu doar câteva

zile în urmă. Ei bine, m-am simțit cum trebuie să se simtă o pasăre după ce a traversat în zbor oceanul și da peste o altă ființă care-i cunoaște cuibul. Am fost atât de surprinsă, că nu m-am putut opri să nu exclam:

— Yoroido! Acolo am crescut!

Bietul om! Pe chipul lui s-a abătut cea mai izbitoare schimbare de expresie. Se străduia din răspuțeri să zâmbească, însă nu îi reușea deloc, pentru că nu-și putea șterge uluirea de pe chip.

— Yoroido? a spus el. Nu poți vorbi serios.

Cu mult timp în urmă mi-am compus un zâmbet foarte exersat, pe care-l numesc „zâmbetul Noh”, pentru că seamănă cu o mască Noh, ale cărei trăsături sunt înmărmurite. Avantajul lui este că bărbații îl pot interpreta cum doresc; îți închipui, cred, cât de des mi-a fost de ajutor. Am hotărât să-l folosesc chiar atunci și, bineînțeles, a funcționat. El a răsuflat adânc și a pus jos ceașca de sake pe care i-o turnasem, apoi a izbucnit într-un râs copios, care sunt sigură că era în cea mai mare parte provocat de ușurare.

— Ce idee! a spus, scoțând încă un hohot de râs. Tu, să crești într-o fundătură ca Yoroido! E ca și cum ai face ceai într-o găleată! De asta ești atât de amuzantă, Sayuri-san. Uneori aproape că mă faci să cred că glumele tale sunt adevărate.

Nu-mi face prea multă plăcere să mă gândesc la mine însămi ca fiind ceai făcut într-o găleată, dar mi se pare că, într-un anumit fel, e adevărat. În definitiv, chiar am crescut în Yoroido și nimeni nu poate pretinde că ar fi un loc fermecător. Aproape nimeni nu-l vizitează. Cât despre cei care locuiesc acolo, nu au niciodată ocazia să-l părăsească. Probabil că te întrebi cum am ajuns eu să-l părăsesc. Chiar așa începe povestea mea.

*

În micul nostru sat de pescari numit Yoroido, trăiam în ceea ce se chema o „casă cherchelită”. Fusese construită lângă o stâncă mereu bătută de vântul dinspre ocean. În copilărie mi se părea că oceanul suferă de o răceală îngrozitoare, pentru că respira șuierat și uneori strănuta din rărunchi — ceea ce putea însemna că fuseserăm izbiți de o pală de vânt, care împrôscase în jur o mulțime de stropi. Am hotărât că micuța

noastră casă trebuie să se fi simțit jignită de oceanul care-i strănuta din când în când în față și se lăsase pe spate, încercând să se ferească. Probabil că s-ar fi prăbușit dacă tata n-ar fi cioplit un lemn dintr-o veche barcă de pescuit ca să-i proptească streășina, lucru care făcea casa noastră să arate ca un bătrân cherchelit care se sprijinea într-o cârjă.

În casa cherchelită am dus o viață oarecum anapoda. Și asta pentru că, încă din fragedă copilărie, semănăm atât de mult cu mama, și aproape deloc cu tata și cu sora mea cea mare. Mama spunea că e din pricină că eram plăsmuite la fel, ea și cu mine — și e adevărat că amândouă aveam același gen de ochi stranii, cum rar mai poți vedea în Japonia. În loc să fie cafeniu închis, ca ai tuturor, ochii mamei mele erau de un cenușiu translucid, iar ai mei sunt exact la fel. Când eram mică, i-am spus mamei că sunt convinsă că cineva i-a făcut o gaură în ochi și toată cerneala s-a scurs din ei, lucru care i s-a părut foarte amuzant. Ghicitoarele spuneau că are ochi de o culoare atât de palidă pentru că personalitatea ei e făcută cu prea multă apă, atât de multă încât celelalte elemente abia dacă mai sunt prezente — și de aceea, spuneau ele, trăsăturile ei nu se potrivesc una cu alta. Oamenii din sat spuneau că ar fi trebuit să fie nespus de atrăgătoare, pentru că părinții ei așa fuseseră. Ei bine, piersica are un gust minunat și la fel și ciuperca, dar nu le poți pune una lângă alta; aceasta era farsa teribilă pe care i-o jucase natura. Avea buzele pline ale mamei ei, dar și fălcile proeminente ale tatălui, ceea ce dădea impresia unei picturi delicate așezate într-o ramă prea greoaie. Iar frumoșii ei ochi cenușii erau tivți de gene dese, care trebuie să fi arătat impunător pe fața tatălui ei, însă care pe ea o făceau să pară tot timpul uimită.

Mama spunea mereu că se măritase cu tata pentru că personalitatea ei avea prea multă apă, iar a lui era făcută cu prea mult lemn. Cei care-l cunoșteau pe tata înțelegeau imediat ce voia să spună. Apa curge repede dintr-un loc într-altul și găsește întotdeauna o crăpătură prin care să se scurgă. Lemnul, pe de altă parte, se ține bine de pământ. În cazul tatălui meu, acesta era un lucru bun, pentru că era pescar, iar un bărbat cu mult lemn în personalitatea sa se simte în largul lui pe mare. De fapt, tata se simțea mai tihnit pe mare decât

în oricare alt loc și niciodată nu se îndepărta prea mult de ea. Mirosea a mare chiar și după ce se spăla. Când nu pescuia, stătea pe podea în camera întunecoasă din față și repara vreun năvod. Iar dacă năvodul ar fi fost o creatură adormită, nici n-ar fi trezit-o, la viteza cu care lucra. Tot ce făcea, făcea la fel de încet. Chiar și atunci când își lua o expresie concentrată, puteai să alergi afară și să golești cada de baie în timpul cât îi trebuia lui să-și reașeze trăsăturile. Fața lui era foarte ridată și în fiecare rid ascunsese o grijă sau alta, așa că parcă nici nu mai era fața lui, ci mai degrabă un copac cu cuiburi de păsări pe fiecare ramură. Trebuia să se lupte permanent s-o controleze și părea mereu epuizat de efort.

Când aveam șase sau șapte ani, am aflat despre tata ceva ce nu știusem până atunci. Într-o zi l-am întrebat: „Tati, de ce ești așa de bătrân?” A ridicat din sprâncene, până când ele au ajuns să arate ca două umbrele deasupra ochilor lui. Apoi a răsuflat adânc, a clătinat din cap și a spus: „Nu știu”. Când m-am întors către mama, mi-a aruncat o privire care însemna că o să-mi răspundă ea la întrebare cu alt prilej. A doua zi, fără o vorbă, m-a luat și am coborât dealul către sat, apoi pe o potecă prin pădure, către cimitir. M-a condus la trei morminte dintr-un colț, cu trei pietre de mormânt albe, mult mai înalte decât mine. De sus până jos erau acoperite de caractere negre, cu aspect sumbru, dar nu mersesem îndeajuns de multă vreme la școala din sat ca să știu unde se termină unul și unde începe celălalt. Mama a arătat către ele și a spus: „Natsu, soția lui Sakamoto Minoru”. Sakamoto Minoru era numele tatei. „Moartă la douăzeci și patru de ani, în cel de-al nouăsprezecelea an al dinastiei Meiji.” Apoi a arătat către următorul: „Jinichiro, fiul lui Sakamoto Minoru, mort la șase ani, în cel de-al nouăsprezecelea an al dinastiei Meiji”, și către cel de-al treilea, care era identic, cu excepția numelui, Masao, și a vârstei, care era de trei ani. Mi-a luat ceva timp ca să înțeleg că tata mai fusese însurat o dată, cu multă vreme în urmă, și că întreaga lui familie murise. Nu după multă vreme m-am întors la mormintele acelea și am descoperit că tristețea e un lucru foarte greoi. Trupul meu cântărea dublu față de cât cântărise cu o clipă înainte, de parcă mormintele mă trăgeau în jos, către ele.

*

Cu toată apa și tot lemnul, cei doi ar fi trebuit să intre în armonie și să aducă pe lume copii dăruțiți cu îmbinarea corectă a elementelor. Sunt sigură că a fost o surpriză pentru ei că s-au ales cu câte unul din fiecare. Pentru că nu numai că eu semănam cu mama și-i moștenisem ochii atât de neobișnuiți; sora mea, Satsu, îi semăna tatălui nostru atât cât putea cineva să-i semene. Satsu era cu șase ani mai mare decât mine și, desigur, fiind mai mare, putea face lucruri pe care eu nu le puteam face. Dar Satsu avea calitatea remarcabilă de a face totul ca și când ar fi fost, de fiecare dată, un accident. De exemplu, dacă îi cereai să toarne un castron de supă din oala de pe plită, reușea s-o facă, dar părea că o vărsase în castron din pură întâmplare. O dată chiar s-a tăiat într-un pește, și nu cu cuțitul cu care-l curăța. Ducea un pește înfășurat în hârtie, urcând dealul dinspre sat, când a alunecat și peștele i s-a prelins pe picior în așa fel încât a tăiat-o cu o aripioară.

Poate că părinții noștri ar fi avut și alți copii în afară de Satsu și de mine, mai ales că tata spera să aibă un băiat cu care să iasă la pescuit. Dar când eu aveam șapte ani, mama s-a îmbolnăvit foarte rău, de ceva care probabil era cancer osos, deși la vremea aceea n-aveam idee ce se întâmplă. Singura ei scăpare de suferință era somnul și curând a început să se comporte ca o pisică — adică să doarmă aproape tot timpul. Lunile treceau, și ea dormea mereu, și curând începu să geamă de fiecare dată când se trezea. Știam că ceva se schimbă rapid pe dinăuntru ei, dar, pentru că personalitatea ei avea atâta apă, lucrul ăsta nu mi se părea îngrijorător. Uneori slăbea în câteva luni, dar se întrema la fel de rapid. Însă pe când împlinisem nouă ani, oasele feței ei începuseră să devină proeminente, apoi nu s-a mai îngrișat niciodată la loc. Nu mi-am dat seama că apa se scurgea din ea din cauza bolii. La fel cum algele marine sunt îmbibate cu apă, înțelegi tu, dar devin casante atunci când se usucă, mama pierdea din ce în ce mai mult din propria esență.

Apoi, într-o după-amiază când stăteam pe podeaua gloduroasă a camerei noastre întunecoase, cântând unui greier pe care-l găsisem de dimineață, am auzit o voce de la ușă:

— Hei! Deschideți! Sunt doctorul Miura!

Doctorul Miura venea la noi în sat în fiecare săptămână și începuse să urce dealul ca s-o viziteze pe mama de când ea se îmbolnăvisese. Tata era acasă în acea zi, fiindcă venea furtună mare. Stătea pe locul obișnuit de pe podea, cu mâinile lui mari, ca doi păianjeni, încurcate într-un năvod. Dar s-a oprit o clipă pentru a-și aținti privirea asupra mea, ridicând un deget. Asta însemna că voia să deschid eu ușa.

Doctorul Miura era un om foarte important — sau cel puțin așa credeam noi în sat. Studiase la Tokyo și mergea vorba că știe mai multe caractere chinezești decât oricine altcineva. Era mult prea mândru ca să ia în seamă o creatură ca mine. Când i-am deschis ușa, și-a scos pantofii și a pășit în casă trecând pe lângă mine.

— Ei, Sakamoto-san, i-a spus tatălui meu, ce-aș vrea să am și eu viața dumitale, la pescuit pe mare toată ziua. Ce minunat! Și în zilele furtunoase te odihnești. Văd că soția dumitale doarme, continuă el. Ce păcat. Mă gândeam s-o examinez.

— Da? spuse tatăl meu.

— Săptămâna viitoare n-o să vin, să știi. Nu vrei s-o trezești ?

Tata și-a descurcat încet mâinile din năvod, dar în cele din urmă s-a ridicat.

— Chiyo-chan, mi-a spus el, adu-i doctorului o ceașcă de ceai.

Pe vremea aceea, numele meu era Chiyo. Nu aveam să devin cunoscută sub numele meu de gheșă, Sayuri, decât peste mulți ani.

Tata și doctorul s-au dus în cealaltă cameră, unde dormea mama. Am încercat să ascult la ușă, dar n-o auzeam decât pe mama gemând, și nimic din ce spuneau ei. Mi-am făcut de lucru cu ceaiul și curând doctorul a ieșit, frecându-și mâinile, cu o expresie foarte gravă. Tata a ieșit și el, apoi amândoi s-au așezat la masa din mijlocul încăperii.

— A venit vremea să-ți spun ceva, Sakamoto-san, începu doctorul Miura. Trebuie să vorbești cu una din femeile din sat. Poate cu doamna Sugi? Roag-o să facă o rochie nouă și frumoasă pentru soția dumitale.